

מנהגי חתונה אצל יהודי אפגניסטן

עד עלייתם לארץ ישראל

מאת בן-ציון יהושע-רז

הנישואים בגיל צעיר נבעו בעיקר מן הרצון לשמור על טהרת המשפחה. נישואי קטינים נחשבו סגולה בדוקה להארכת חייהם של הילדים וזאת בקהילה שבה שיעור התמותה של ילדים ונערים היה גבוה במיוחד. אנוסי משהד, שהיוו את עיקר הקהילה באפגניסטן, נהגו לארס תינוקות בני יומם, וזאת כדי להבטיח שמוסלמים לא יבקשו את ידם של ילדיהם בהתבגרם. הבנים נישאו בגיל 18-20 והבנות נישאו עם קבלת המחזור הראשון (בגיל 12-13). נערה בת 15-16 נחשבה ל-Khoneh Mondeh, בתולה זקנה' שייעדו אותה כאישה שנייה או שלישית, או השיאו אותה לזקן, לאלמן או לבעל מום. הנישואים נערכו בעיקר בין קרובים, כדי להבטיח שהרכוש לא יעבור מחוץ למשפחה.

מהאירוסין לחופה

בקרב היהודים לא היו שדכנים מקצועיים. משפחת החתן משגרת משלחת של כמה נשים כבודות לדבר על לב הורי הכלה. הורים שסירבו לתת את בתם לאותו מועמד היו פוטרים את עצמם בתירוף 'הילדה קטנה עדיין' או 'עלינו לשאול את פלוני המצוי בארץ רחוקה'. אם הסכים אבי הכלה היה מגיש למשלחת הנשים חתיכת 'נאבאט' [Nabat – גביש סוכר' ושולח לחתן, באמצעותו, 'ראש סוכר' (קונוס סוכר). לאחר ההסכמה הראשונית יצאה משלחת ממשפחת החתן כדי לקבל את הסכמת הכלה, קביעת התנאים ומועד טקס האירוסין העתידי להיערך בבית הורי הכלה. האירוסין נערכו בפומבי כדי להודיע ברבים שבתו של פלוני התארסה ואין לחזר אחריה. בטקס לקחו חלק כמה אורחים, גברים לחוד ונשים לחוד. המוזמנים ישבו על שטיחים והסבו על כריות. ה'סופרה' [SOFREH – מפה או שולחן נמוך] הונח על השטיח ועליו העמיסו פירות טריים, אגוזים וערק. בפני כל שני אורחים הונחה צלחת אליפטית ובה פיסות עוף להפגת הלגימה. מקדשים את הארוסה במטפחת: 'את מאורסת לי במטפחת זאת'. האירוסין נחשבים לנדר שאין מפרים אותו לעולם, כשם שאין מבטלים את הנישואין בהיעדר מוסד הגירושין. לאירועי האירוסין והנישואין

הוזמנו נגנים מוסלמים, כי לא נאה ליהודים לשמש נגנים. הם ליוו את שירתם בכלי נגינה אוטנטיים

הגברים שרו 'צ'אהר בֵּיתִי' [chahar beiti חרוזים בני ארבע שורות]. הנשים, שהתכנסו בחדר מיוחד, שרו ורקדו לצלילי ה'דִּיֶּרָה'. לקראת האירוסין שלחו הורי החתן לכלה 'ח'ונצ'ה' [Khoncheh - טבלה בגודל שולחן גדול] ומעליה שבעה מגשים גדושים מלבושים, תכשיטים ודברי מזון וממתקים. לאחר הטקס נשאר החתן ללון בבית הורי הכלה. כל אותו זמן הכלה מסתתרת בבית השכנים.

בין האירוסין לחופה אין מאפשרים לחתן לפגוש את ארוסתו ואפילו לראותה. חודש עד חודשיים לפני החופה שילם החתן לאבי הכלה מוֹהָר, שניתן ברוב שמחה וריקודים. אבי הכלה השתמש בכסף לקניית הנדוניה לבתו ולכיסוי חלק מהוצאות האירוסין והחתונה. עד החתונה הקדישו את הזמן לקניית בדים, לתפירת בגדים ומצעים ותפרו בגדים לכל בני המשפחה. כמו כן אוגרים אורז, ענבים וצמוקים להכנת יין והפקת ערק.

החופה התקיימה בכל אחד מימות החול, כפי שמעידות כתובות מאפגניסטן. אין מסדרים חופה בימי ספירת העומר וימי אבל שבין י"ז בתמוז לט' באב. שמונה ימים לפני מועד החופה מתחילים האירועים, לפי הסדר הבא:

1. יום הזמנת הכלה לחופתה,
2. יום ניקוי האורז,
3. יום קליית ה'פיצוחים',
4. יום הכשרת דירת הזוג,
5. יום שחיטת הכבשים והעופות,
6. יום נטילת פלומות שיער מהפנים וסידור הגבות. באותו יום נערכו גם מסיבות הרווקים לכל אחד מבני הזוג בנפרד.
7. יום בית המרחץ והטבילה במקווה, טקס קשירת החינה על כפות הידיים, שקדמה לו תהלוכה חגיגית ולוֹנָה על-ידי נגנים ושושבינים.

בשבת שלפני החופה מוזמן הארוס אל הורי כלתו ולן שם, מבלי שיוכל לראות את ארוסתו. בבוקר הוא מופתע למצוא ממתקים בין קפלי בגדיו. בבית הכנסת יושב החתן במקום מכובד, משליכים עליו סוכריות ומזליפים על הקהל מי ורדים.

ביום החופה בבוקר מובל החתן לבית מרחץ, שם מגלחים ורוחצים אותו. ביום זה שבה הכלה וטובלת. החתן לובש את החליפה שתפר לו אבי הכלה וחובש כובע מפרוות קאראקול. הכלה לובשת שמלת קטיפה רקומה בחוטי כסף וזהב. קולעים את שיערה לצמות דקיקות וכורכים סביבן ניירות כסף וזהב. על מצחה מדביקים דסקיות מתכת

צבעוניות. הכלה מתקשטת בתכשיטים מהאוסף המשפחתי. בני הזוג צמים ביום החופה.

טקס הקידושין נערך בחשאי בבית הורי הכלה במעמד מניין של מקורבים מחשש לקשירת החתן. במהלך החופה ננקטו אמצעים מאגיים רבים: סגירה ופתיחה של מספרים, פתיחה ונעילה של מנעול, תפירה מדומה בחוט ומחט של בגדי בני הזוג כסימן לאיחודם זה לזה. מנפצים קטורת אֶספֶּנֶג' על מחתת גחלים לוחשות ומכריזים עם התנפצות הקטורת: "עיני השונאים יתפקעו".

הכתובה האפגנית היא מן המפוארות שבקהילות ישראל. עיצובה מושפע מסגנון הכתובה שרווח בקרב יהודי משהד קודם שנאנסו לאסלאם. הקידושין נעשים בטבעת ובצורר מטבעות שנכרכו בתוך מטפחת משי דקה. ארבעה גברים מחזיקים טלית מעל ראש הזוג בזמן החופה, הנערכת לרוב תחת קורת גג. עם גמר הסעודה מוליכים את החתן לביתו והכלה נשארת עד שיעריב היום. משהחשיך יוצאת תהלכה ססגונית לבית החתן שבה צועדת הכלה לבית בעלה. התהלכה רעשנית ומלווה ברעם תופים, אבוקות, מנורות וזיקוקי דינור. במסלול התהלכה יוצאים התושבים היהודים מבתיהם ומוציאים לכלה שרפרף שעליו היא מתכבדת לשבת לרגע. בכל מקום חניה מזליפים עליה מי ורדים.

מבית החתן יוצאת לקראתם תהלכה ובראשה החתן. שני המחנות ניצבים זה כנגד זה ומתנצחים ביניהם. המחזה מסתיים בכניעתה של הכלה. הזוג שנפגש על אם הדרך צועד למסיבת הכלולות. זה ביקורה הראשון של הכלה בבית בעלה. בפתח הבית שוחטים כבש או תרנגול לכפרתם של בני הזוג ואת דמו שופכים לפני המפתן והזוג צועד מעל פס הדם, שבא לתחום את שטח הביטחון של בני הזוג מפני כוחות הרע.

החתן יושב בחברת גברים והכלה בחברת הנשים ומנגנים מוסלמים מנעימים את שמחתם. צמד שושבינים מנהלים דיאלוג של שירה, אגב שמירה קפדנית על החתן.

בדרך לחדר הכלולות צעירים חוסמים את מעבר הזוג לחדרו, עד שהחתן יבטיח לקיים מסיבה מיוחדת לחבריו במהלך שבעת ימי החופה. בחדר הכלולות עצמו, שאליו נכנסו קרובי משפחה בלבד, מניחים גבישי סוכר על כף ידה של הכלה והחתן אוכל מכף ידה. הנוכחים אוכלים לאחר מכן מיד החתן והכלה גבישי סוכר מתוך מגש שבו מונח ראש סוכר טבול ביין ובפלחי תפוח עץ.

טקס ההתייחדות של הזוג מתחיל בהאכלת הכלה על-ידי החתן. אין זה הגון שהחתן יבוא על כלתו כבר בערב הראשון. הזיווג הראשון נערך בערב השלישי כשבני הזוג התרגלו זה לזה. למחרת בבוקר

נשאל החתן בלשון נקייה: "האם הכלה אכלה את האוכל?". אם החתן משיב בחיוב, זקנות המשפחה בודקות את הסדין ומכריזות: "Arus boh murad resideh" הכלה זכתה למזל טוב". אם הכלה מניפה את הסדין לעיני הקהל המריע ולוקחת אותו למשמרת בביתה כדי להסיר חלילה לעז מבתה וממשפחתה.

מדי ערב בשבעת ימי החופה עורכים 'שבע ברכות', שאליו מוזמנים בכל פעם אורחים חדשים, לבד מקורבי המשפחה הנשארים בבית הורי החתן כל שבעת ימי החופה. השושבינים מלווים את החתן בכל שבעת הימים. בבית הכנסת מקבלים את החתן בברכת 'ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך'. ביום הראשון שלאחר החופה עורכים Gohzi Bini [תצוגת הנדוניה שמביאה עמה הכלה] ותצוגת המתנות. באותה הזדמנות מגישים לאורחים אורז מהול בחומץ יין.

בשבת מתקבל החתן בכבוד מלכים בבית הכנסת ומתכבד ב'עלייה' לתורה. משליכים עליו שקדים מצופים בסוכר ומפזרים מי ורדים. כל בני המשפחה מתכבדים בעלייה לתורה ובתום התפילה מובילים את החתן לביתו בפיוטים.

כמובטח בליל הכלולות, באחד הערבים נערכת מסיבה לחבריו הצעירים של החתן.

החיים לאחר החופה

בתום שבעת ימי החופה יוצא הצעיר לסחור בערי המסחר המרוחקות ומותיר אחריו את אשתו. הוא חוזר לביקור לקראת הימים הנוראים או לכבוד חג הפסח. הילד הראשון נולד כבר בשנה הראשונה. הכלה מתגוררת עם חמותה שתיקרא לכלתה ARUS [כלה]. הורי הכלה יפנו לחתנם בשם DAMAD [חתן]. הכלה פונה בלשון כבוד להורי בעלה וקוראת להם: 'אבא' ו'אמא'.

לא היו גירושין בקרב יהודי אפגניסטן הן באירוסין והן בנישואין. חרם דרבנו גרשום לא היה מקובל באפגניסטן והיו גברים שנשאו אישה נוספת. אלמנות אינן מתחתנות עד יום מותן, ללא קשר לגילן בזמן פטירתו של הבעל. אלמנות אינן עוברות ייבום ויוצאות בחליצה. לעומת זאת, בעל שהתאלמן נושא אישה חדשה תוך חודשים אחדים.

המנהגים שפירטנו כבר אינם קיימים בקרב יהודי אפגניסטן והם חיים לפי המקובל בארץ ישראל או בחוץ לארץ.

מי ייתן ויהיה לזוג הצעיר, בן ונעמי יהושע, מזל טוב וסימן טוב ויקוים
בכם: "בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנך"

THY CHILDREN LIKE OLIVE PLANTS ROUND ABOUT THY
TABLE

